

indtil videre ikke ud til at have ført til nogen indsigt i denne livsforms klassemæssige basis - med mindre de bebudede 'andre måder' skulle implicere *alternativet* til de indtil videre praktiserede: en socialistisk praksis for Bo og Marianne.

Indtil videre må man sige, at Christian Kampmann godt nok har et ganske skarpt blik for problemet om den borgerlige livsform, men at han - med en let omskrivning af de sorte panteres parole - selv er en del af det.

Juni 1975.  
Karen Syberg.

## Noter

1. Om den samfundsmæssige udvikling i Danmark siden II. Verdenskrig; sé indledningen til antologien, samt andre artikler heri.
2. »Vi elsker mere« (1970). »Nok til hele ugen« (1971)
3. *Regression* betegner en tilbagegående bevægelse i forhold til et allerede opnået trin i den psykiske udvikling. Formelt set betegner R. en overgang til udtryksformer og måder at forholde sig på, der set under kompleksitetens, differentieringens og struktureringens synsvinkel, befinder sig på et lavere trin. Tidsligt (i individets udviklingshistorie) betegner R. et tilbageskridt til allerede tilbagelagte trin i individets udviklingshistorie. Denne beskrives i faselæren (jf. denne art. ss. 28-32). R. fuldendes i en bagudgående bevægelse tilbage gennem disse tilbagelagte organisationstrin.
4. Information, tirsdag d. xx, 1972.
- 4a. Artiklen er oprindeligt skrevet til en antologi om nordisk prosa e. 1965. Den kommer i denne i forkortet udgave.
5. Udtrykket stammer fra Wolfgang Fritz Haug: »Kritik der Warenästhetik«.
6. Sé herom Peter Brückner: »Kapitalismens socialpsykologi« (Kbh. 1974) og Brückner/ Alfred Krovoza: »Staatsfeinde« (Berlin 1972)
7. Udtrykket er Klaus Horns: »Gruppendynamik und der 'subjektive Faktor'.« (Frankfurt 1971), men repræsenterer i øvrigt en almindelig psykoanalytisk/ psykologisk kategorisering, som slagordsagtigt kan siges at gå ud på at man forholder sig til omverdenen udfra en synsvinkel, hvor interessen er reduceret til hvad-den-kan-bruges-til.
8. Nedskruningen af følelser kan forstås som forsvar mod den blotte 'udlevering' på kapitalens præmisser. Den Anna Freudske kategori: 'Jeg-indskrænkning'.. afværger aktuelle ulystbetonede omverdensindtryk, som ville have haft genoplivning af fortidige ulystbetonede omverdensindtryk til følge... Jeg-indskrænkningen som metode til at afværge ulyst tilhører ligesom de forskellige former for fornægtelse ikke neurosepsykologien, men den normale jeg-udviklingsproces« (Anna Freud: »Das Ich und die Abwehrmechanismen« (1946) cit.e. »Gruppendynamik ...« (s.d.) s. 65 ff.)  
»Jeg-indskrænkning kan imidlertid ligesåvel kendetegne kollektive processer, som den individuelle tilbagetrækningsproces, den kan signalisere 'massernes psykologiske elendighed' (Freud), når den optræder epidemisk, som politisk apati og 'konsumisme'.« (Klaus Horn smst.)

- 8a. At sige at NN. er produktet af denne erkendelse kræver at man tager stilling til hvad der er bogens fortæller-jeg og hvad der er forfatteren. »NN« fremstilles som skrevet af Georg og spørgsmålet blir da, om Kampmanns forståelse af det, Georg skriver, overskrider Georgs forståelse af sagerne. Dette mener jeg kun er tilfældet i ringe grad.

Der ligger en bestemt tvetydighed i hele forfatterskabet, som hænger sammen med hvad Kampmann forstår ved at 'forstå' - det er, som jeg allerede tidligere har været inde på, i vid udstrækning synonymt med at genkende. Kampmann lægger tingene relativt ubearbejdede frem. Han er en skarp iagttager, men jeg har sandt at sige mine tvivl om, hvorvidt han fornemmer de mere omfattende implikationer af det han beskriver. Således har han sikkert en fornemmelse af, at det der med tidsfornemmelsen er vigtigt, men næppe *for hvad* - hvilket hænger sammen med, at han ikke har nogen klar forestilling om - hvis nogen overhovedet - at den f.eks. kunne have noget at gøre med produktionsmåden. På samme måde sanser han nok præcist det, som er blevet kaldt 'opsugningen i fakticiteten', han registrerer altså *hvad* der sker, men da han næppe registrerer *hvorfor* det sker, er han sådan set nødt til blot at tage det til efterretning - som kendsgerninger. Men herved mister den kritiske distance samtidig sin brod. Tiltrods for Kampmanns uomtvistelige kritiske holdning til tilstandene er han netop *ikke* i stand til at formidle det katastrofale, oprørende, skandaløse og afstumpende ved objektgørelsen af subjekterne. Hertil krævedes nemlig (bevarelsen af) forestillingen om *noget andet*. Og en sådan har Kampmann ikke. Den emotionelle 'modus', som hans kritik derfor istedet formidler er den vagt misantropiske, men osse vagt fascinerede og i grunden bevidsthedsløse kontemplation af 'kendsgerningerne'.

Objektgørelsen synes osse i høj grad at bemægtige sig forfatteren.

9. At jeg anvender et psykoanalytisk begrebsapparat ligger i temmelig høj grad i sagens (forfatterskabets) natur. Kampmann fremstiller - med hans egne ord - 'psykologiske tilstande', og hvis analysen skal nå videre end til parafrasen af bøgernes indhold, drejer opgaven sig om at komme bagom og forstå baggrunden for de 'psykologiske tilstande' som de umiddelbart fremtræder.

Anvendelsen af psykoanalysen frembyder imidlertid nogle umiddelbare problemer, fordi den allermeste psykoanalyse er tænkt indenfor en borgerlig opfattelse af samfundet, således osse de to teorier, som jeg hovedsagelig støtter mig til: Sigmund Freuds og Heinz Kohuts. Et af de væsentlige problemer, som jeg ikke har været i stand til at tage tilstrækkelig højde for, er, at *målestokken*, som anlægges på de forskellige former for beskadigelser, er det borgerlige jeg-ideal, (: det autonome jeg-stærke individ, der kan udskyde, bearbejde og reflektere sine behov i en grad, der gør det i stand til at kridte sålerne og stå fast - alene. Dette signalement er baseret på karaktertræk, hvis værdi for enkeltindivider, i hvert fald i dag - under senkapitalismen - er yderst begrænset; evne til at overskue, forstå og indrette sig på de samfundsmæssige omstændigheder. Faren for at havne i en tilpasningsideologi er indlysende, selvom hverken Freud eller Kohut kan siges slet og ret at gøre det - af den simple grund at de psykiske sygdomme de stilles overfor *er* nedslagene i psyken af de modsætningsfyldte sociale forhold, og de derfor et stykke ad vejen må kunne begribe disse forhold materialistisk for at kunne helbrede dem. Det er dette ræsonnement, der er lagt til grund: selvom terminologi og forestillinger om psykisk normalitet mv. på forskellig måde lægger umaterialistiske filtre ned over virkeligheden, bygger teorierne på en klinisk praksis, og siger derfor osse noget væsentligt om de psykiske beskadigelser, de drejer sig om.

Foruden Freud, Kohut, samt hvad der i øvrigt er anført, bygger jeg, såvel hvad angår mere generelle teoretiske overvejelser, som overvejelser i forbindelse med analysen her, på samtaler og diskussioner med, samt henvisninger fra kammerater.

10. Freuds teorier om udviklingen af den kvindelige seksualkarakter er - som det vel efterhånden er bekendt - præget af hans tids fordomme om kvinder. Da emnet her imidlertid er den mandlige udvikling skal jeg undlade at komme nærmere ind på de problemer, der rejser sig i denne forbindelse. Den mest omfattende diskussion finder man i Juliet Mitchell's bog: »Psychoanalysis and Feminism« (Penguin 1974, Pelican 1975).

11. For en kortfattet og klar gennemgang, se Juliet Mitchell (jf. ovenfor)
  12. Kohuts teori kan kritiseres for at indsnævre synsvinklen til familien og den primære socialisation. Desuden er hans patientmateriale oplagt fra det højere middellag, hvorfor generaliseringer, jeg drager derudfra, må tages med forbehold. I det omfang jeg ikke har kunnet overvinde de teoretiske vanskeligheder har jeg draget sammenligninger. Generaliseringerne omkring det alment samfundsmæssige i den narcissistiske socialkarakter skyldes i højere grad andre forfattere som Brückner, Horn, Mitscherlich, Orban (se litt. liste og i øvrigt note 9))
  13. Igen er en kommentar til Kampmanns egen forståelse af sagerne påkrævet. Det er oplagt at forfatteren ikke selv jubler med på sangene om sin forkromede kapitalistskikkelse. Således foregår der i romanens forløb en velplanlagt degradering af faderen, som i retrospektiv sætter en nokså afslørende projektør på de højtbesungne fortræffeligheder. Men igen sætter forfatterens egen fiksering til det tilsyneladende sine begrænsninger for forståelsen. Kampmanns perspektiv er, ligesom fader Gregersens eget, et *intimsfæreperspektiv*. De brillante egenskaber, som privatmanden Mogens Gregersen udstaffer sig selv med negeres ganske vist i romanens forløb, men de negeres netop i deres form af personlige egenskaber, som 'klæber' til pesonen MG. Godt nok kobles hans sociale funktion som kapitalist og hans kommercielle distanceblænderi sammen, men kun med det formål at karakterisere ham som person i dagligstuedramaets galleri. Sagt på en lidt anden led: hvor det hos Thomas Mann er det subjektive udtryk for en samfundsepoke, der er perspektivet på fremstillingen, er det hos Kampmann den individuelle karakteristik.
  14. (Jeg nævnte) en ung mand hvis kastraktionskompleks ikke havde form af en angst for at der kunne ske noget med lemmet, men snarere med den fantasi, *at der allerede var sket noget med det, og at han måtte skjule dette*. (Ganske vist tjente denne fantasi ham kun til at skjule en i et dybere lag skjult, normal kastraktionsangst). Han reddede sig ud af en konflikt mellem den nævnte fantasi om at han måtte skjule sin mindreværdige penis og en stærk ekshibitionstendens, idet han agerede *groteskkomiker*, og jeg kunne deri opspore tendensen: »Min penis er ganske vist lille, men dog mægtig.« (Jeg nævnte) at *klovnens* figur (som) dog *sikkert er af fallisk natur ... »Jeg er ganske vist lille, I ler, men jeg er trods min lidenhed almægtig. Er min penis osse lille, godt, da er jeg helt og aldeles en penis, som I dog skal have respekt for! - Man føler sig selv som lille og afmægtig, den voksne mand, faderen, som stor og almægtig. Man kan ikke det man egentlig ville, nemlig sætte sig i den almægtige faders sted* (som den ældste søn (Tomas) kan. ks.), men man kan dog - ganske vist kun med omkostningerne ved den regressive fornedrelse - på en vis måde føle sig som ham, som en del af ham, som hans egentlig vigtigste del, som den, hans magt repræsenterende, penis.« (»Über Trophäe und Triumph« i »Psychoanalyse und Gesellschaft«. Frankfurt 1972).
- smlg. citatet, med mine understregninger, med Christians insisteren på at opbygge en komplet familjetravesti på den borgerlige familjes univers. Jf. flg. citat:
- »Christian havde fået nogle møbler, et empire-taffelur, ja selv harmoniet, og han var tilfreds dermed. Men da man nu gik over til fordelingen af sølvtøjet og linnedet, samt det forskellige bordservice, begyndte han til alles forbavelse at lægge en iver for dagen, der næsten tog sig ud som havesyge.
- 'Og jeg? Og jeg?', spurgte han .. 'Skal jeg helt glemmes...?'
- 'Hvem glemmer dig dog? Jeg har jo allerede skrevet dig op for et komplet theservice med sølvbakke. Se bare. Søndagsservicet med forgyldningen har jo dog kun vi brug for...'
- 'Hverdagsservicet med svibelmønstret har jeg ikke noget imod at overtage', sagde fru Permaneder.
- »Og jeg?« råbte Christian *med den forbitrelse, som undertiden kunne komme over ham...* Jeg må dog også ha' noget af spiseservicet. Hvor mange knive og gafler skal jeg ha'? Jeg får jo næsten ingenting.'
- 'Ja, men kære, hvad vil du dog stille op med det? Du kan jo slet ikke finde nogen anvendelse for det. Jeg begriber ikke ... Det er da bedre, at den slags blir benyttet i familien...'
- ... 'Jeg ønsker spiseservice og linned.'

'Ja, men til hvad nytte dog?'

... 'Nå, for at sige det kort, så tænker jeg på at gifte mig før eller senere.'

... 'Man må tilstå Christian, at det er lidt sent, at disse planer kommer til vores kundskab - forudsat naturligvis, at det er reelle planer, som kan realiseres og ikke denslags, som du uoverlagt allerede tidligere har forelagt vor salig mor.. (nemlig at han agtede at gifte sig med en demimonde. ks.)

'Jeg har ikke ændret noget i mine planer', sagde Christian...

'Det må dog være helt utænkeligt, at du har ventet til mors død, bare for at ..

*'Jo, jeg har taget dette hensyn. Du synes at være af den anskuelse, Thomas, at du alene har eneret på al takt og finfølelse her i verden.'* (III. s. 18-19).

15. Dyrkelsen af den løsrevne genstand kan sammenlignes med Georgs forsøg på overskridelse af den abstrakte tid gennem dennes eviggørelse. Også i *antikviteten* har vi et stykke evighed, i tingsliggjort form. *Negationen* af faderen ligger i *antikvitetsdyrkelsen*, fascinationen i det *æstetiske* aspekt. Bos arbejde under hans Amerikaophold medierer til fuldkommenhed de to sider af sagen: han arbejder dér på en 'antikvitetsfabrik' - i den afdeling, der producerer nye sager i antik udgave. jf.:

»Gammel ragelse«, protesterede Marianne, »fine smukke antikviteter«.

»Den del af biksen får jeg ikke noget at gøre med. Jeg skal arbejde med de nye ting.«

»De ny gamle ting?«

»Netop. Det, der kun er smukt interesserer mig ikke ret meget.« (VH. s. 214-215) - den førnævnte dårligt gående antikvitetsbutik er af samme art: en mediering.

16. *Kaspar Hauser* tilbragte det meste af sin barndom i et lille lavt rum, hvor han kun kunne kravle, uden kontakt med noget udenfor, andet end den, der passede ham, og som han nu og da så. Først som halvvoksen kom han i kontakt med andre mennesker. Han blev - iflg. sine egne opgivelser ført ud af sit fængsel og bragt til Nürnberg, hvor han blev 'fundet'. Han kunne hverken tale eller skrive, knap nok gå, og de færdigheder han blev i stand til at tilegne sig, bar afgørende præg af hans grundlæggende manglende socialisering. Han blev myrdet relativt kort efter at han var 'kommet for dagens lys'. Hans historie er på dansk gengivet i en lille bog af Flemming Chr. Nielsen: »Kaspar Hauser. Protokol over et mysterium.« (Stjernebøgernes kulturbibliotek. Vintens forlag.)

17. I »Gruppedynamik...« (s. 68-69)